

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Qurbonova Aziza Tohirovna

SamDU Filologiya fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi II bosqich magistranti

KO'PTILLILIK SHAROITIDA O'ZBEK TILINI DAVLAT TILI SIFATIDA O'RGATISHNING AHAMIYATI

Annotatsiya: ushbu maqolada qadimiy va boy tarixga ega bo'lgan ona tilimiz bo'lmish o'zbek tilini Davlat tili sifatida o'qitish, o'zbek tilidan foydalanuvchilar sonini oshirish hamda umumta'lim maktablarining rus va qardosh tillarda tahsil oluvchi o'quvchilarga o'zbek tilini o'rgatishning amaliy va nazariy jihatlari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: ko'ptillilik, o'zbek tili, Davlat tili sifatida o'qitish,

Филологический факультет СамГУ

Магистрант второго курса Курбонова Азиза Тохиروفна

**Важно преподавать узбекский язык как государственный в
полиязычной среде**

Аннотация: В данной статье рассматривается преподавание узбекского, нашего родного языка, имеющего древнюю и богатую историю, в качестве государственного языка, увеличение числа пользователей узбекского языка, а также узбекского языка учащихся общеобразовательных школ, обучающихся на русском и родственных языках и теоретические аспекты преподавания.

Ключевые слова: многоязычие, преподавание узбекского языка как государственного.

O‘zbek tilining jamiyatimiz hayotida va xalqaro darajadagi obro‘-e‘tiborini yuksaltirish, ulg‘ayib kelayotgan yoshlarimizni vatanparvarlik, milliy an‘ana va qadriyatlarga sadoqat ruhida tarbiyalash, mamlakatimizda davlat tilini to‘liq joriy etish, O‘zbekistondagi barcha fuqorolarning tillarini asrash va takomillashtirish, davlat tili asosida o‘zbek tilini o‘rganish uchun shart-sharoitlar yaratish, o‘zbek tili va til siyosatini rivojlantirishning strategik maqsadlari, ustuvor yo‘nalish va vazifalarini hamda rejadagi rivojlanish bosqichlarini belgilash hamda yurtimizda o‘zga tilli guruhlarda o‘zbek tilini davlat tili sifatida o‘qitishda samarali natijalarga erishish maqsadida, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktabrdagi “O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5850-son Farmoniga [4] muvofiq:

2020-yildan 2030-yilgacha bo‘lgan muddat oralig‘ida o‘zbek tilini rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish Konsepsiyasini ishlab chiqish va unga ko‘ra mamlakatimizning barcha soha va yo‘nalishlarida o‘zbek tilini davlat tili sifatida o‘rgatish va o‘qitishni keng joriy qilish hamda til imkoniyatlaridan to‘g‘ri va to‘liq foydalanishga erishish; ta‘lim muassasalarida davlat tilini o‘qitish tizimini yanada takomillashtirish, uning fan tili sifatidagi nufuzini yanada oshirish; davlat tilining sofligini saqlagan holda fuqorolarning nutq madaniyatini oshirish; davlat tilining zamonaviy pedagogik texnologiyalarga faol integratsiyalashuvini yuksaltirish; davlat tilini sof holatda saqlash, uni boyitish va fuqorolarning nutqiy savodxonligini oshirish; davlat tilining zamonaviy axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalariga faol integratsiyalashuvini ta‘minlash; davlat tilining xalqaro miqyosdagi o‘rni va obro‘yini yuksaltirish, bu borada xorijiy hamkorlik aloqalarini rivojlantirish; mamlakatimizda yashovchi barcha millat va elatlar tillarini rivojlantirish maqsadida keng va teng imkoniyatlar hamda ularga davlat tilini o‘rganish uchun qulay imkoniyatlar yaratishni keng ko‘lamda amalga oshirishni nazarda tutadi.

Ya'ni, ta'lim tashkilotlarida davlat tilini o'qitish tizimini yanada takomillashtirish, uning ilm – fan tili sifatidagi nufuzini oshirish sohasida:

2030-yilgacha respublikamizdagi barcha maktablarida o'quv davriga mo'ljallangan tayanch o'quv rejalarida "O'zbek tili" fanini o'qitishni amaldagi haftada 84 soatdan 110 soatgacha oshirish; oliy ta'lim muassasalarida o'zbek tili kafedralarini 2025-yilga qadar 120 taga, 2030-yilgacha esa 140 taga yetkazish;

Davlat tilining sofliğini saqlash, uni boyitib borish va aholining nutq madaniyatini oshirish sohasida:

lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosida "O'zbekiston milliy qomusi" jildlarini nashr etishni ko'paytirish; 2020-yilda o'zbek tilining lug'at boyligini oshiruvchi tilshunoslik, atamashunoslik, izohli kabi lug'atlarni yaratish;

Davlat tilining zamonaviy axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalariga integratsiyalashuvini ta'minlash sohasida:

2025-yilgacha davlat tilida sohaga oid ish yuritish hujjatlarining yagona elektron namunalarini ishlab chiqarish, foydalanish uchun 14 ta onlayn dastur ishlab chiqish, 2030-yilgacha esa ushbu ko'rsatkichni 25 taga oshirish; dasturiy mahsulotlarning o'zbekcha ilovalari va elektron lug'atlarni yaratish; xorijlik fuqarolar uchun o'zbek tilini o'rgatuvchi dasturlar yaratishni aniq rejalar asosida belgilab olinishi o'zga tilli guruhlarda o'zbek tilini mukammal darajada o'rgatish uchun keng imkoniyatlarni ochib beradi.

Shuningdek, davlat tilining xalqaro miqyosdagi o'rni va nufuzini oshirish, bu borada xorijiy hamkorlik aloqalarini rivojlantirish sohasida ham quyidagi masalalar qo'yildi:

2030-yilgacha xorijiy oliy ta'lim muassasalarida o'zbek tilini o'rgatuvchi markazlar sonini amaldagi 17 tadan 60 tagacha oshirish; 2025-yilga qadar "O'zbek tilining do'stlari" klublari sonini 30 taga, 2030-yilgacha esa 40 taga yetkazish; xorijiy oliy ta'lim muassasalarida o'zbek tili kurslarini zarur ilmiy, o'quv-uslubiy, badiiy adabiyotlar bilan ta'minlash, o'zbek tilini o'rgatishga doir ilmiy tadqiqotlar miqdorini oshirish ona tilimizning nufuzini, undan foydalanuvchilar ko'lamini oshiribgina qolmasdan, balki tilimizga bo'lgan e'tiborni yanada kuchaytirish, o'zbek tilida erkin

soʻzlashuvchilar sonini oshirishga, muloqot madaniyatini shakllantirishga ham toʻliq xizmat qiladi [4].

Lotin yozuviga asoslangan oʻzbek alifbosiga toʻliq oʻtishni taʼminlash maqsadida “Yoʻl xaritasi”ni ishlab chiqib, shu asosida faoliyat yuritish ham ona tilimizga koʻrsatilayotgan yuksak eʼtibor namunasidir.

Shu bilan birgalikda quyidagi muhim vazifalar ham belgilab qoʻyildi:

2021-yil aprel oyidan boshlab oʻzbek tili va adabiyoti boʻyicha bilimni baholashning milliy test tizimi asosida rahbar hamda yosh kadrlarning davlat tilida rasmiy ish yuritish darajasi aniqlanishi hamda masʼul lavozimlarga tayinlanadigan fuqarolar uchun davlat tilini bilish boʻyicha daraja sertifikatlari joriy etilishi faqatgina oʻzbek tilida muloqotga kirishuvchilar uchun emas, balki oʻzga tilda soʻzlashuvchi kadrlar uchun ham bir qator maʼsuliya vazifani yuklaydi. Fanlar akademiyasi innovatsion rivojlanish vazirligi, Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi, Oliy va oʻrta maxsus taʼlim vazirligi, manfaatdor vazirlik va idoralar bilan birgalikda oʻzbek tilidagi mavjud lugʻatlar asosida uzluksiz taʼlimning barcha turlari uchun quyidagi oʻquv lugʻatlarining yaratilishi, tilimiz soʻz sandigʻidagi bebaho javohirlarni yanada koʻpaytirish uchun foydadan holi boʻlmaydi. Ular quyidagilardan iborat:

- koʻp jildli “Oʻzbek tilining izohli lugʻati”ning toʻldirilgan yangi nashri (kirill va lotin yozuviga asoslangan oʻzbek alifbosida);
- “Oʻzbek tilining imlo lugʻati”;
- “Oʻzbek tili sinonimlari lugʻati”;
- “Oʻzbek tili sinonimlarining katta izohli lugʻati”;
- “Oʻzbek tili frazeologizmlarining katta izohli lugʻati”;
- “Oʻzbek tili omonimlari lugʻati”.

Oliy oʻquv yurtlarining filologiya taʼlim yoʻnalishlarida “Kompyuter lingvistikasi”, “Amaliy filologiya” yoʻnalishlarini tashkil qilinishi, respublikamizdagi barcha xorijiy oliy taʼlim muassasalarida oʻzbek tili markazlari faoliyatini yoʻlga qoʻyilishi, oʻzbek tiliga oid barcha ilmiy, nazariy va amaliy maʼlumotlarni oʻzida jamlagan elektron koʻrinishdagi oʻzbek tili milliy korpusini yaratish chora-

tadbirlarining amalga oshirilishi, oʻzga tilda soʻzlashuvchi mamlakatimiz fuqorolari uchun oʻzbek tilida muloqot qilishlari uchun yanada kengroq imkoniyatlar eshigini ochib beradi.

Respublikamiz Prezidenti Mirziyoyev Shavkat Miromonovich tomonidan qabul qilingan 2019-yil 21-oktabrdagi “Oʻzbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PF-5850-son Farmoniga muvofiq ishlab chiqilgan Konsepsiyaga koʻra oʻzbek tilini muntazam boyitib borish, uning sofligini saqlash, aholining davlat tilidagi nutq madaniyatini yuksaltirish borasida quyidagi chora-tadbirlar amalga oshiriladi:

koʻp jildli “Oʻzbekiston milliy qomusi”ni lotin yozuviga asoslangan oʻzbek alifbosida nashrga tayyorlash va chop etish, jadid namoyandalarining boy maʼnaviy merosi, hayoti va faoliyatini oʻrganishga oid ilmiy izlanishlarni ragʻbatlantirish, oʻzbek tili dialektlari (shevalari) xaritasini yaratish, oʻzbek tilining oʻziga xos noyob xususiyatlari aks etgan folklor va mumtoz adabiy asarlarni nashrga tayyorlash va chop etish, yoshlar oʻrtasida nutq madaniyatini oshirishga qaratilgan tanlovlar oʻtkazish, jumladan, “Zulfiyaxonim qizlari”, “Mard oʻgʻlonlar” tanlovlari nomzodlariga *davlat tilini bilishi shartini* kiritish, savdo, ishlab chiqarish, maishiy xizmat koʻrsatish obyektlariga oʻzbekcha nom qoʻyishning normativ-huquqiy asosini shakllantirish kabi muhim vazifalar xalqimiz orasida oʻzbek tilini Davlat tili sifatida eʼtirof etish uchun koʻzlangan aniq maqsadlardan biridir.

Bugungi texnika asrida davlat tilining zamonaviy axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalaridagi oʻrnini kuchaytirish, zamonaviy dasturiy ishlanmalarni yaratishdagi mavqeyini oshirish yoʻnalishida oʻzbek tiliga oid barcha ilmiy, nazariy va amaliy maʼlumotlarni oʻzida jamlagan elektron koʻrinishdagi oʻzbek tili milliy korpusini yaratish, oʻzbek tilini internet jahon axborot tarmogʻida ommalashtirish, unda oʻz oʻrnini egallashini taʼminlash, dasturiy mahsulotlarning oʻzbekcha ilovalarini yaratish, oʻzbek tilini oʻrgatuvchi kompyuter dasturlarini keng miqyosda amaliyotga tatbiq qilish, oʻzbek tilidagi matnlar tahririga (WORD matn muharriri) moʻljallangan kompyuter dasturlarini yaratish, oʻzbek tilidan jahonning yetakchi xorijiy tillariga va xorijiy tillardan oʻzbek tiliga tarjima qiluvchi kompyuter dasturini

yaratish, davlat tilida yaratilgan dasturiy ta'minotlarning yagona sertifikatlash va standartlashtirish xizmatini joriy etish va o'zbek tili darslarida kompyuter va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda o'zga tilda so'zlashuvchilarga o'zbek tilini o'rgatuvchi mashg'ulotlarni o'tish samarali natijalarni beradi.

Davlat tilining xalqaro miqyosdagi ko'lamini va obro'-e'tiborini oshirish hamda boshqa tillar bilan aloqalarini kengaytirish bo'yicha quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilgan:

O'zbek tilini xorijiy mamlakatlarda keng targ'ib qilish, uni o'rganish istagida bo'lgan chet ellik fuqarolarga ko'maklashishga mo'ljallangan o'zbek tilini o'rgatuvchi onlayn platforma tashkil qilish, uning axborot bazasini ta'minlash va muntazam boyitib borish, xorijda istiqomat qilayotgan vatandoshlarning madaniy va til o'zligini saqlab qolish, ularning o'zbek madaniy an'ana va qadriyatlari ruhida tarbiya topishlariga ko'maklashish, o'zbek milliy madaniy markazlarini badiiy adabiyotlar bilan muntazam ta'minlab borish, xorijiy oliy o'quv yurtlarida o'zbek tili markazlari faoliyatini yo'lga qo'yish, xorijda faoliyat ko'rsatayotgan o'zbek tili o'qituvchilari bilan muntazam aloqa o'rnatish va o'zaro tajriba almashishni yo'lga qo'yish, xorijiy OTMlarda faoliyat ko'rsatayotgan o'zbek tili kurslarini zarur ilmiy, o'quv-uslubiy adabiyotlar bilan ta'minlash tizimini joriy etish, xorijda o'zbek tili va adabiyoti bo'yicha ilmiy tadqiqot olib borayotgan olimlar, tadqiqotchilar, tarjimonlar bilan muntazam aloqa o'rnatish, ilmiy hamkorlikni yo'lga qo'yish, mamlakatimizning xorijdagi diplomatik vakolatxonalarida huzurida "O'zbek tilining do'stlari" klublarini ko'paytirish, fan va ta'limdagi hamkorlikni kuchaytirish orqali chet ellik yoshlarning o'zbek tiliga bo'lgan qiziqishini oshirish, xorijda o'zbek tilining xalqaro nufuzi, jozibadorligi va imkoniyatlari haqida ilmiy anjumanlar, davra suhbatlari, muloqot va suhbatlar tashkil etish va ommaviy axborot vositalarida keng yoritish, xorijda istiqomat qilayotgan vatandoshlar va o'zbek tilini o'rganishni istagan chet el fuqarolari uchun o'zbek tili darsliklari, elektron dasturlar ishlab chiqish, turkiy tilli davlatlar bilan hamkorlik jarayonlarini rivojlantirish maqsadida o'zbek tilining qardosh tillar bilan tarjima lug'atlarini hamda ularning mobil ilovalarini yaratishdir.

Davlat tilining mamlakatimizda istiqomat qiladigan barcha fuqarolar uchun birlashtiruvchi vosita sifatidagi oʻrni va rolini kuchaytirish borasida quyidagi chora-tadbirlar amalga oshiriladi: boshqa millat vakillariga davlat tilini oʻrgatuvchi oʻquv-metodik qoʻllanmalar, koʻrgazmali materiallar yaratish, oʻqish boshqa tillarda olib boriladigan taʼlim muassasalarining oʻquvchilari uchun davlat teleradiokanallarida oʻzbek va ona tilini hamda boshqa fanlarni oʻrganishga bagʻishlangan turkum dasturlar tashkil qilish, fuqarolarning ona tilida taʼlim olish imkoniyatini taʼminlash darajasini oshirish, ommaviy axborot vositalari va davriy nashrlarda davlat tilini oʻrganishga bagʻishlangan turkum dastur va ruknlar tashkil qilish, audiovizual asarlar, badiiy filmlar, adabiyotlarni davlat tilidan boshqa tillarga tarjima qilish ishlarini keng joriy qilish Qoraqalpogʻiston Respublikasida oʻzbek va qoraqalpoq tillarining davlat tili sifatida muomalada boʻlishiga teng shart-sharoitlarning yaratilishi tilimizda muloqot qiluvchilarning safini yanada kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Oʻzbekiston Respublikasining “Taʼlim toʻgʻrisida”gi Qonuni.// Barkamol avlod – Oʻzbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq, 1997. – 64 b. – 20-29-betlar.
2. Oʻzbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”.// Barkamol avlod – Oʻzbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq, 1997. – 64 b. – 31-60-betlar.
3. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktabrdagi “Oʻzbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PF-5850-son Farmoni.
4. Holiqberdiyev Q. Oʻqish rus tilida olib boriladigan maktablarda oʻzbek tilidan dastlabki taʼlim: pfn. Olish uchun yozilgan dissertatsiya. – Toshkent, 1971.
5. U.A.Muhiddinova, J.J.Kokkozova, Bilingvizmning bola kognitiv rivojlanishiga taʼsirini oʻrganishga doir tadqiqotlar. “Science and education” Scientific journal, December Volume 1 Issue 4 (32-38 – betlar).